

УДК 338.4

Носик Олексій Іванович

Директор

ТОВ «Зарічний» (Криворізький район)

Nosik Oleksiy

Director

Zarichny LLC (Kryvyi Rih District)

Лисевич Сергій Григорович

кандидат економічних наук

(м. Кривий Ріг)

Lisevich Sergey

Candidate of Economic Sciences

(Kryvyi Rih)

**ВІДМІННОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ТА ЄС
– ОСНОВА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ
DIFFERENCES IN AGRICULTURE BETWEEN UKRAINE AND THE
EU – THE BASIS FOR ITS FUTURE DEVELOPMENT**

***Анотація.** Вступ. Інтеграція України в ЄС передбачає об'єднання елементів економічних систем, що мають істотні відмінності. Ці відмінності існують у всіх сферах економіки, в тому числі і в сільському господарстві, яке відіграє найважливішу роль у соціально-економічному розвитку України. Дослідження відмінностей у сільському господарстві України та ЄС дозволяє виявити їх особливості, шляхи подолання, що дозволить сформувати перспективні шляхи розвитку сільського господарства країни.*

Мета. Метою статті є дослідження відмінностей у сільському господарстві України та ЄС, що дозволить розглянути перспективи розвитку сільського господарства України в процесі інтеграції.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є праці вітчизняних вчених, статистичні матеріали України та ЄС. У процесі здійснення дослідження були використані такі методи наукових досліджень: порівняння (для дослідження відмінностей у сільському господарстві України та ЄС за структурою сільськогосподарської продукції; за організаційно-правовими формами суб'єктів господарювання; за регулюванням з боку держави); аналіз (для дослідження особливостей сільського господарства в Україні та ЄС); синтез (для формування перспективних напрямків розвитку сільського господарства України).

Результати. У науковій статті розкрито основні відмінності в сільському господарстві України та ЄС: за структурою сільськогосподарської продукції; за організаційно-правовими формами суб'єктів господарювання; за регулюванням з боку держави. Саме ці відмінності служать основою для реформування сільського господарства України, що включає розвиток фермерських господарств; нормативно-правове регулювання діяльності агрохолдингів.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях передбачається дослідження шляхів розвитку кооперації в сільському господарстві з метою підвищення конкурентоспроможності сільгоспвиробників України на європейському ринку.

Ключові слова: сільське господарство, структура сільськогосподарської продукції, організаційно-правові форми, державне регулювання.

Summary. *Introduction.* Ukraine's integration into the EU involves combining elements of economic systems that have significant differences. These

differences exist in all areas of the economy, including agriculture, which plays a crucial role in Ukraine's socio-economic development. Studying the differences between agriculture in Ukraine and the EU allows us to identify their characteristics and ways to overcome them, which will enable us to form promising paths for the development of the country's agriculture.

Purpose. The purpose of this article is to study the differences between agriculture in Ukraine and the EU, which will allow us to consider the prospects for the development of agriculture in Ukraine in the process of integration.

Materials and methods. The research materials include works by domestic scientists and statistical data from Ukraine and the EU. The following scientific research methods were used in the course of the study: comparison (to examine differences in agriculture between Ukraine and the EU in terms of the structure of agricultural production, the organizational and legal forms of economic entities, and state regulation); analysis (to study the characteristics of agriculture in Ukraine and the EU); synthesis (to form promising directions for the development of agriculture in Ukraine).

Results. The scientific article reveals the main differences between agriculture in Ukraine and the EU in terms of the structure of agricultural production, the organizational and legal forms of economic entities, and state regulation. These differences serve as the basis for reforming agriculture in Ukraine, which includes the development of farms and the regulatory and legal regulation of agricultural holdings.

Prospects. Further research will explore ways to develop cooperation in agriculture in order to increase the competitiveness of Ukrainian agricultural producers in the European market.

Key words: *agriculture, structure of agricultural production, organizational and legal forms, state regulation.*

Постановка проблеми. В основі інтеграції України в ЄС лежить об'єднання, в першу чергу, їх економік, що є основою держави. Сільське господарство - найважливіша галузь економіки України та ЄС. Тому дослідження їх відмінностей є важливим і актуальним питанням, оскільки дозволяє сформулювати основні напрямки трансформації сільського господарства України до умов ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інтеграції сільського господарства України в ЄС приділяють увагу багато вчених. Росола У. В. і Росола А. П. виділяють сильні та слабкі сторони аграрного сектора України при інтеграції. До числа слабких сторін вони відносять недостатній рівень технологічної модернізації, низьку ефективність дрібних фермерських господарств, слабку інфраструктуру для логістики та зберігання продукції. Сильними сторонами ці вчені називають досвід роботи на міжнародних ринках, високу якість ґрунтів (чорноземи), високий потенціал для органічного виробництва. Бар'єрами входу українського аграрного ринку до європейського простору є регуляторні, логістичні, економічні, інституційні, політичні, іміджеві та маркетингові бар'єри [9]. Овсієнко А.М. виділяє такі труднощі в процесі інтеграції сільського господарства в ЄС: низький рівень фінансової підтримки сільгоспвиробників, нерозвиненість сфери страхування ризиків; низький рівень спеціалізації господарств; фактичне знищення кооперативних традицій [8]. Несен А.В. вважає, що інтеграція сільського господарства України в ЄС повинна бути заснована на вертикальній і горизонтальній кооперації сільгоспвиробників, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність на європейському ринку [7]. Кваша О. С. і Синякова А. В. називають економічні проблеми інтеграції України в ЄС: низький рівень ВВП та дохід на душу населення; втрата конкурентоспроможності певних галузей економіки; недостатньо високий рівень наповнення вітчизняними товарами внутрішнього ринку;

неконкурентоспроможність продукції на зовнішньому ринку; складність переходу на європейський рівень цін; квотування певних видів товарів; відтік кваліфікованої робочої сили. Кваша О. С. та Синякова А. В. вважають, що інтеграція України в ЄС дозволить сільському господарству отримувати субсидії, залучити інвестиції та нові технології, створити нові робочі місця [4]. З точки зору Людвенко Д.В. і Матвієнко, подальший розвиток сільського господарства України пов'язаний з відбудовою інфраструктури, поверненням земель у виробничий процес, підтримкою вітчизняних агровиробників, адаптацією до вимог спільної аграрної політики ЄС [6]. Григор'єва Х.А. зазначає, що розвиток сільського господарства в ЄС характеризується такими рисами, як збереження соціальних орієнтирів, децентралізація, екологізація та збереження малого фермерства [1].

Проведений аналіз наукових праць показує, що вчені приділяють велику увагу процесу інтеграції сільського господарства України до ЄС. Однак цей процес є досить складним і викликає необхідність подальшого дослідження в питанні формування перспективних шляхів реформування сільського господарства України.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України в ЄС передбачає і інтеграцію сільськогосподарського виробництва, яке є важливою складовою економіки країни. Розгляд відмінностей сільського господарства України від ЄС дозволить сформулювати перспективні напрямки розвитку сільського господарства України.

Сільськогосподарське виробництво України відрізняється від європейського за такими напрямками:

- за структурою сільськогосподарської продукції;
- за організаційно-правовими формами суб'єктів господарювання;
- за регулюванням з боку держави.

Розглянемо ці напрями детальніше.

На рисунках 1 та 2 представлено структуру сільськогосподарського виробництва ЄС та України.

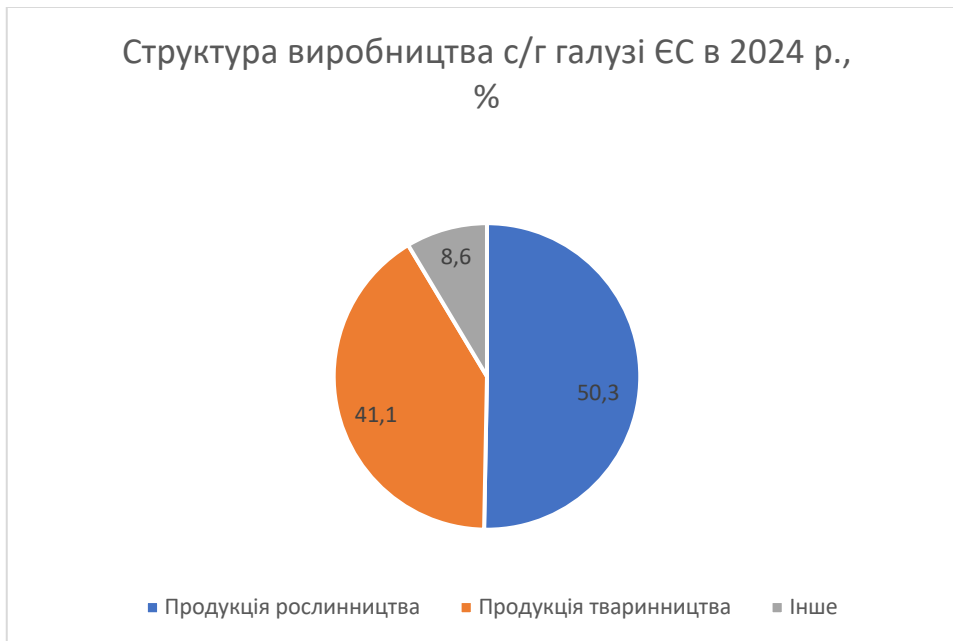

Рис. 1. Виробництво сільськогосподарської галузі (% від загального виробництва, ЄС, 2024 р.) [16]

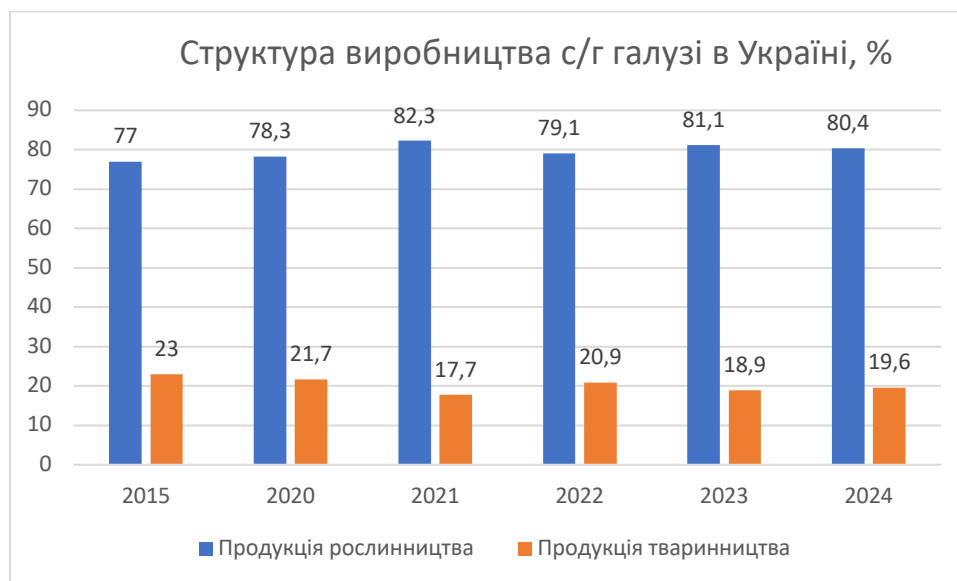

Рис. 2. Структура продукції сільського господарства за її видами в Україні [11, с. 133]

З рисунків 1 і 2 можна зробити такі висновки:

-у структурі продукції сільськогосподарського виробництва України переважає продукція рослинництва, причому простежується динаміка її збільшення;

-продукція сільськогосподарського виробництва в ЄС більш збалансована, в ній близько 50% займає рослинництво і близько 40% продукція тваринництва. Невелику частину займають інші послуги;

-структура сільськогосподарської продукції ЄС більше відповідає інтересам суспільства, оскільки вона забезпечує всіма необхідними продуктами харчування населення.

Таким чином, можна стверджувати, що в ЄС розвиток сільського господарства підпорядковується інтересам суспільства.

На рисунках 3 та 4 представлено розподіл підприємств за площею сільськогосподарських угідь.

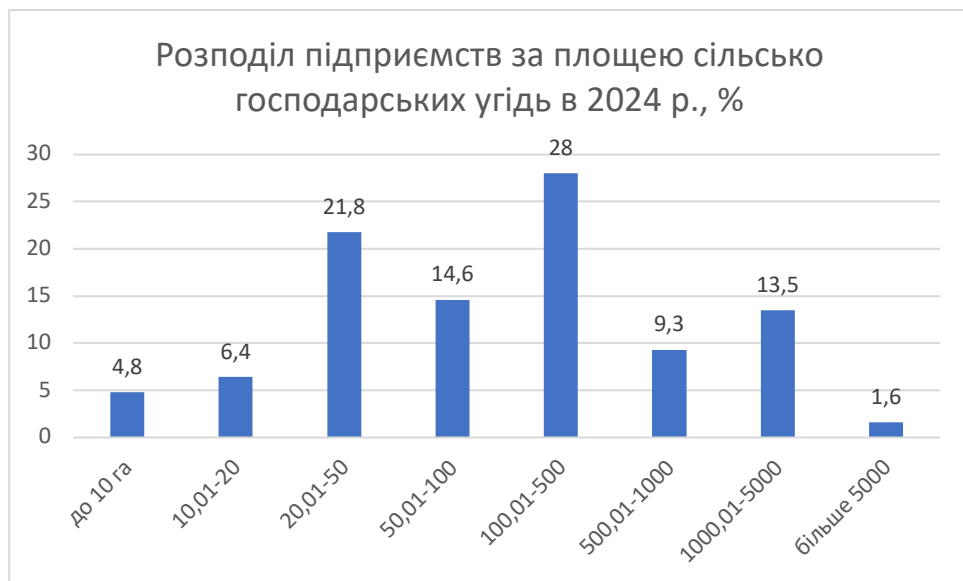

Рис. 3. Розподіл підприємств за площею сільськогосподарських угідь в Україні в 2024 р., % [11, с. 136]

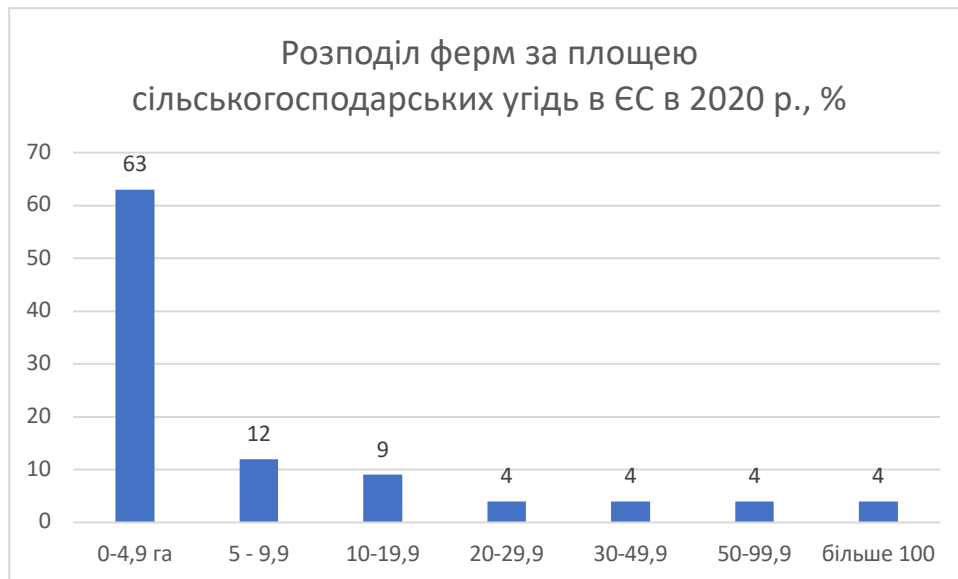

Рис. 4. Розподіл ферм за площею сільськогосподарських угідь в ЄС [14]

Аналіз розподілу сільськогосподарських підприємств за площею оброблюваних земель в ЄС та Україні дозволяє зробити такі висновки:

- в ЄС основну частину сільськогосподарських підприємств займають підприємства із площею земель до 5,0 га., в Україні ж від 20 до 5000 га.;
- у ЄС підприємства з площею оброблюваних земель понад 100 га становить близько 4%, в Україні ж 52,4 %.

Ці дані свідчать про високий рівень концентрації сільськогосподарських угідь в Україні за окремими підприємствами.

Сьогодні у сільськогосподарському виробництві України велику роль відіграють агрохолдинги. Згідно зі статистичними даними, лише 10 провідних агрохолдингів України у 2024 році обробляли 2892,6 тис. га землі, що становить 16,7% від загальних сільськогосподарських угідь [13].

Вчені виділяють як позитивні, так і негативні риси агрохолдингів.

До позитивних сторін діяльності агрохолдингів, вчені відносять: можливість залучення значних інвестицій; організація ефективної системи виробництва; забезпечення якісного експорту; впровадження нових технологій.

До недоліків агрохолдингів вчені відносять: незбалансованість аграрного та сільського розвитку; виробництво монокультур [2, с. 285].

Агрохолдинги у нинішньому вигляді становлять загрозу малим та середнім підприємствам. Вони негативно впливають на збалансований сільський розвиток та поселенську мережу. Діяльність агрохолдингів викликає ріст безробіття в сільській місцевості, недобросовісну конкуренцію за оренду землі по відношенню до малих та середніх підприємств. Їх діяльність пов'язана нераціональним використанням сільськогосподарських угідь, відстороненням від розвитку сільських територій [15, с. 34-35].

Підтвердженням цього є статистичні дані, які свідчать про те, що за період 2001-2022 років чисельність сільського населення зменшилася на 3,5 млн осіб. Це пов'язано багато в чому з відсутністю робочих місць, низьким рівнем соціального забезпечення населення [11, с. 18].

У 2024 році експорт зернових культур склав 9418272,5 тис. дол. США, але при цьому імпорт овочів 340508 тис. дол. США [12]. При цьому в 2023 році зернові та зернобобові культури займали 48,2 % посівної площі сільськогосподарських культур, соняшник 22,9 %, а овочі — 1,7 % [11, с. 137]. Приведені дані свідчать, що в Україні сформовано сільськогосподарське виробництва, в якому основну частку займають зернові, зернобобові культури та соняшник.

Існують також певні відмінності у підході державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва.

У ЄС розвиток сільськогосподарського виробництва та сільських територій здійснюється відповідно до САП (спільної аграрної політики). Нова САП підкреслює центральну роль ферм та фермерів у створенні та розвитку сільських територій, у збереженні довкілля та у захисті якості продуктів харчування і здоров'я. Фермерів розглядають як центр сільських громад Європи [14].

САП ЄС спрямована на забезпечення зайнятості в сільському господарстві й стабільного майбутнього європейських фермерів [3, с. 92].

Для виконання такої ролі фермери ЄС отримують значні дотації із бюджету, які викликані тим, що сільськогосподарське виробництво пов'язане з великими ризиками: зміною погоди, хворобами рослин та тварин, що можуть привести до значних втрат.

В Україні ситуація із державною підтримкою сільськогосподарських виробників значно інша. В якості фінансової допомоги сьогодні для сільгоспвиробників можливе кредитування за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%».

Сільгоспвиробники та переробники агропродукції з початку дії воєнного стану залучили близько 100,8 млрд грн фінансування. Позитивним є те, що 52,30 млрд грн з цієї суми взято на переробку сільськогосподарської продукції, що дозволить створити нові робочі місця і отримати додатковий дохід [5].

У зв'язку з цим слід зазначити, що в Україні, починаючи з 1998 року, для агросектора діяв спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість, який дозволяв акумулювати кошти з ПДВ на спеціальних рахунках для власних потреб виробників. Цей спеціальний режим позитивно впливав на фінансову стабільність виробників сільськогосподарської продукції і був ефективним інструментом державної допомоги. Його ліквідація та відсутність фінансової підтримки від держави негативно відображається на ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [10].

Розглянуті документи дозволяють зробити такі висновки:

-у ЄС основною дійовою особою у розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій розглядають фермерів, а не великих виробників сільгосппродукції;

-у ЄС саме фермери стають головним чинником розвитку як сільськогосподарського виробництва, так і відповідних територій;

- в Україні не прийнята ефективна аграрна політика розвитку сільського господарства та сільських територій, а сільськогосподарські підприємства не отримують достатньої фінансової допомоги від держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі проведених досліджень можна зробити такі висновки щодо перспективних напрямків розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні:

-розвиток фермерства і на цій основі розвиток кооперації між сільгоспвиробниками;

-покращення нормативно-правового регулювання діяльності великих сільськогосподарських підприємств з метою залучення їх до розвитку сільських територій; створенню робочих місць; вирощуванні продукції, необхідної суспільству.

Такий розвиток сільського господарства в Україні дозволить створити нові робочі місця в сільській місцевості, що буде сприяти притоку людей в сільські райони. Проте досягнення цих цілей тісно пов'язане з фінансовою підтримкою сільськогосподарських виробників з боку держави на безкорупційній основі.

Одним із варіантів ефективної державної підтримки сільськогосподарських виробників могло б бути повернення до спеціального режиму з ПДВ, який добре зарекомендував себе серед суб'єктів господарювання.

Література

1. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства в ЄС: становлення, тенденції, правові проблеми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 248-258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2024_4_41 (дата звернення: 25.12.2025).

2. Єфремова І.І., Ломакіна І.Ю. Організаційно-правові форми агробізнесу в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №1. С. 280-286.

3. Зінчук Т.О., Куцмус Н.М. Спільна аграрна політика ЄС на 2023—2027 рр.: амбіції і релевантність Цілям сталого розвитку. *Економіка України*. 2023. № 11. С. 76-96. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.076>

4. Кваша О. С., Синякова А.В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23(1). С. 112-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumevcg_2019_23%281%29__25 (дата звернення: 22.12.2025).

5. Кредити 5-7-9%: аграрії та переробники сільгосппродукції взяли 100 млрд грн. URL: <https://agroportal.ua/news/finansy/krediti-5-7-9-agrariji-ta-pererobniki-silgospprodukciji-zaluchili-ponad-100-mlrd-grn> (дата звернення: 25.12.2025).

6. Людвенко Д.В., Матвієнко А.П.. Трансформація аграрного сектору України в умовах дії воєнного стану та перспективи його повоєнного відновлення. *Агросвіт* №22. 2025. С.69-76. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/7988/8119> (дата звернення: 21.12.2025).

7. Несен А.В. Асоціація з Європейським Союзом і перспективи розвитку українських сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. Том 2. № 2. 2015. URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-22-2-2015/asotsiatsiya-z-yevropeyskim-soyuzom-i-perspektivi-rozvitku-ukrayinskikh-silskogospodarskikh-pidpriyemstv> (дата звернення: 21.12.2025).

8. Овсієнко А.М. Сільське господарство України: стан, конкурентоспроможність та перспективи інтеграції на європейському рівні. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 30(1). С. 76-82. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2016_30\(1\)__12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2016_30(1)__12) (дата звернення: 25.12.2025).

9. Росола У., Росола А. Проблеми інтеграції українського сільськогосподарського ринку до Європейського Союзу. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2025. 2 (21). С. 60–68. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.60-68>

10. Спецрежим ПДВ: врятувати сільське господарство і догодити МВФ. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2016/03/22/586322/> (дата звернення: 21.12.2025).

11. Статистичний щорічник України, 2024. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2024> (дата звернення: 25.12.2025).

12. Товарна структура зовнішньої торгівлі в 2024 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/tsztt/arh_tsztt2024_u.html (дата звернення: 21.12.2025).

13. ТОП 10 агрохолдингів України 2024 року. URL: <https://economist.com.ua/top-agricultural-holdings-of-ukraine-in-2024/> (дата звернення: 25.12.2025).

14. Ферми та сільськогосподарські угіддя в Європейському Союзі – статистика. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics (дата звернення: 21.12.2025).

15. Ходаківська О. В., Могильний О.М. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 33-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_6_8. (дата звернення: 21.12.2025).

16. Output of the agricultural industry (Виробництво сільськогосподарської галузі). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector (дата звернення: 25.12.2025).

References

1. Hryhorieva, Kh. A. (2024). Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva v YeS: stanovlennia, tendentsii, pravovi problemy. *Analychno-porivnialne pravo*, (4), 248–258. http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2024_4_41 [in Ukrainian].
2. Iefremova, I. I., & Lomakina, I. Iu. (2020). Orhanizatsiino-pravovi formy ahrobiznesu v Ukraini. *Porivnialno-analychne pravo*, (1), 280–286. [in Ukrainian].
3. Zinchuk, T. O., & Kutsmus, N. M. (2023). Spilna aharna polityka YeS na 2023–2027 rr.: ambitsii i relevantnist Tsiliam staloho rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*, (11), 76–96. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.076> [in Ukrainian].
4. Kvasha, O. S., & Syniakova, A. V. (2019). Ukraina ta YeS: problemy ta perspektyvy intehratsii v suchasnykh umovakh. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 23(1), 112–117. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23\(1\)__25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23(1)__25) [in Ukrainian].
5. Kredyty 5–7–9%: aharii ta pererobnyky silhospproduksii vzialy 100 mlrd hrn. (n.d.). <https://agroportal.ua/news/finansy/kredyty-5-7-9-agrariji-ta-pererobniki-silgospprodukciji-zaluchili-ponad-100-mlrd-grn> [in Ukrainian].
6. Liudvenko, D. V., & Matviienko, A. P. (2025). Transformatsiia aharnoho sektoru Ukrainy v umovakh dii voiennoho stanu ta perspektyvy yoho povoiennoho vidnovlennia. *Ahrosvit*, (22), 69–76. <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/7988/8119> [in Ukrainian].
7. Nesen, A. V. (2015). Asotsiatsiia z Yevropeiskym Soiuzom i perspektyvy rozvytku ukraïnskykh silskohospodarskykh pidpriemstv. *Ekonomika APK*, 2(2). <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-22-2->

2015/asotsiatsiya-z-yevropeyskim-soyuzom-i-perspektivi-rozvitku-ukrayinskikh-silskogospodarskikh-pidpriyemstv [in Ukrainian].

8. Ovsienko, A. M. (2016). Silske hospodarstvo Ukrainy: stan, konkurentospromozhnist ta perspektyvy intehratsii na yevropeiskomu rivni. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, 30(1), 76–82. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_30\(1\)__12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_30(1)__12) [in Ukrainian].

9. Rosola, U., & Rosola, A. (2025). Problemy intehratsii ukrainskoho silskohospodarskoho rynku do Yevropeiskoho Soiuzu. *Aktualni problemy rozvytku rehionalnoi ekonomiky*, 2(21), 60–68. <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.60-68> [in Ukrainian].

10. Spetsrezhym PDV: vriatuvaty silske hospodarstvo i dohodyty MVF. (2016, March 22). <https://epravda.com.ua/columns/2016/03/22/586322/> [in Ukrainian].

11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2024). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy, 2024*. <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2024> [in Ukrainian].

12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2024). Tovarna struktura zovnishnoi torhivli v 2024 rotsi. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/tsztt/arh_tszt2024_u.html [in Ukrainian].

13. TOP 10 ahrokholdynhiv Ukrainy 2024 roku. (2024). <https://economist.com.ua/top-agricultural-holdings-of-ukraine-in-2024/> [in Ukrainian].

14. Eurostat. (n.d.). *Farms and farmland in the European Union – statistics*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics

15. Khodakivska, O. V., & Mohylnyi, O. M. (2017). Ahrokhodynhy Ukrainy: ahrarna polityka ta vyklyky maibutnomu. *Ekonomika APK*, (6), 33–41. http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_6_8 [in Ukrainian].

16. Eurostat. (n.d.). *Performance of the agricultural sector*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector